© www.kint.ro/szovegtar

Sztrátya Domokos, a villanyos

A pénztáros: rövid felkészülés a villanyosságra (1967–1969)

Domi bácsi egyik kis zseb-jegyzetfüzetében, amelynek 1959. november 25-i dátum van az első lapján, és amelyben a kollektívek minta-alapszabályzatát is kivonatolta, és ahová a kollektívtől kapott 1964-es, 1965-ös, 1966-os és 1967-es előlegeket meg elszámolásokat jegyezte fel, ez olvasható: „1967 január 1-től február 1-ig merceolog a gazdaságban, február 1-től a fogyasztási szövetkezet pénztárnok 775 és 825 lejes fizetéssel". Ez tehát a Kollektív Gazdaságtól való „elszakadásának", a Csíkfalvi Fogyasztási Szövetkezethez való „átigazolásának" dátuma.

Rövid, de tanulságos időszak ez. Megfelel számára az új környezet: a nyárádszentmártoni unitárius pap felesége a főnöke, akivel nagyon jól megértik magukat, és akitől valóban sokat tanul.

> *Ott az iroda, Szentmártonban az üzletnek a hátsó felében volt. Az odavaló unitárius papné volt a főkönyvelő.* [Nyitrai volt itt akkor az unitárius pap?] *Simó Attila, aztán az ő felesége volt a főkönyvelő, Szabó Gyula volt az elnök. Aztán Szabó Gyula hívott, nem jössz ide hozzánk pénztárnoknak, mert a pénztárnok előbb lépett árubeszerzői posztra, ott nagyobb volt a fizetés, s mozgékonyabb is volt. Dehogyisnem, csak szakadjak el a kollektívtől, kicsi fizetéssel is, 700 lej, vagy mennyi volt a fizetés. Aztán két évig voltam, s elcsatoltak Szeredához. Összefuzionálták a szövetkezetet, s akkor lecsökkentett fél normára a posztomat, már egy év után, akkor kollektor pénztárnok voltam. Az üzletekből szedtem össze a pénzt, bodegákból, üzletekből, cukrászdákból, műhelyekből, s vittem el a központi kasszába másfél évig azért, hogy ne szakadjak ki.*

Azt lehet mondani, hogy ebben az időszakban előtanulmányokat folytatott a villanyossághoz. Megtanulta a pénz kezelését, és azt, hogy kockázat ugyan, ha sok pénzzel járkál, de meg lehet szokni.

> [Naponta kellett járni körbe?] *Naponta, naponta azért a fél normáért, 400 lejért szedtük össze.* [A falukban naponta este mindig végig kellett menni záráskor?] *Igen, hogy szedjem össze. S az a pénz nálam hált azon éjjel. Akkor 70-80000 lej nagy pénz volt.* [Hát ugye a 100 lejes volt a legnagyobb akkor. S volt jó nagy acélkasszája itthon?] *Semmi-semmi. A táskámban volt számtalanszor. Mondom, még a zár is régi volt az ajtón, nem volt használható. Vasárnap mentem a templomba, a szombati pénz itthon volt a záratlan ajtó*

mellett. A táskám ott volt az ágy végén, belegyúrtam egy rossz szótárat, hogy legyen púpos a táska, s a kályha alatt volt egy kicsi szőnyeg a macskának, s bennhagytam a macskát, hogy aludjék rajta, betettem a szőnyeg alá a pénzt. S aztán, már, hogy legyen biztonság, amíg kassza volt, a főnökség javasolta, a szeredai főnökség, hogy hozzuk le ide hozzám, a házba a kasszát, hogy zárjuk be a pénzt. Mondom, ide hiába hozzuk, mert valaki rám ront egy éjjel, s jól nyakon üt, s ki kell nyissam neki, s akkor mit csináltunk?! Mondom, tegyük be a szövetkezetbe, ott őr van mellette, más zárja be… ott az őr, ott én, már három emberen lesz a baj, oda kell tenni, s legyen közös. Aztán odatettük, s oda zártam a pénzt.

Meg azt is megszokta, hogy nem lehet mindig betartani az előírásokat. Ebben a munkakörben esetenként saját feje szerint kell dönteni, és vállalni a következményeket.

Mikor a szövetkezetnél voltam, s jártam, gyűjtöttem össze a boltokból, téli időben, nagy hidegek voltak, este, hamar lett este, hát délkor én hiába mentem fel Iszlóba, hogy a pénzt elhozzam, hát nem mentem fel csak kétszer, vagy egyszer, s csak esetleg háromszor, hát én egy összegre csináltam, az ő nevire, s a pénzt letettem. S holnap is, s holnapután amikor felmentem, na Gyula bácsi, né ezt a két nyugtát tegnapra, s tegnapelőttre feltettem, s akkor adta ide a pénzt, s a maradékra a nyugtát megcsináltuk, s aztán így kiegyenesítettük. Volt ilyen eset. Szokatlan ember volt, mert új volt, nem volt ehhez szokva, olyan cörönimeaból[87] *származott. Egy eset volt, ejsze újévi eset, korán korán elmentem, hogy mikor nyit, legyek ott, mert korán kellett, hogy jöjjön bé, mert a plánba kellett minden inkasszó. S én megszámoltam, de csak a monetárt,*[88] *hogy 23 darab százas egyenlő 1300 lej, s az ötvenes, s így-úgy, s mikor lemegyek s én mikor megszámolom, akkor ezer lej plusz van! Mert csak a monetár összegét néztem s adtam neki a nyugtát. Ahogy mondom, a 23 százast 1300 lejnek írta. Nem 2300-nak. S addig bogarásztam, át kellett nézzem az egész faluknak a papírjait, hogy nézzem meg, hol a hiba. S aztán gyorsan még egy nyugtát vágtam 1000 lejre, az ő nevire, s bétettem, hogy mehessen. S amikor felmentem az ünnep után, akkor mondom neki, hogy vegye elő, mert valami hiba van, híjával volt a pénz, mondom. S hogy lehet, hogy is, hát nézze meg a monetárt s vizsgálja meg. Aztán így reajött, hát nem hiány van, hanem többlet van! Igen, mondom, itt van a nyugta az ezer lejről, mert ezer lejről volt szó. Jó pénz volt az akkor. Na itt van. Pedig olyan bizalmatlan ember volt! Mikor olyankor mentem fel, hogy bent volt az üzletben, megolvasta a pénzt háromszor is, s akkor a felesége is megolvasta, s ha még olyan vásárló volt az üzletben, akkor annak is odaad-*

87 Parasztok közül. A román szónak lefokozó értelme van.
88 Összesítést, ahol a pénz érték szerint volt rendezve.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

ta, hogy olvassa meg, s azután adta ide nekem. Mondtam: én nem is olvasom meg, Gyula bácsi, én láttam, amikor olvasták, s megírtam a nyugtát, tessék itt van, mert láttam a monetárt, s láttam amint olvasta, mert az ember megfigyeli, s tájékozódik.

Sztrátya Domokos, a villanyos (1969–1993)

Életében a legfontosabb fordulat 1969-ben következik be, a bevezetőben ez a rész a beszélgetés folyamában bukkan fel:

Kilyén Laji javasolt engem, még nem is igen akartam elfogadni, mert iszonyultam attól, hogy kérjem a néptől a pénzt, mert tudtam, hogy nehéz a népnek. Még a papné, a szövetkezet főkönyvelője, akivel jó viszonyban is voltam, azt mondta, hogy Domi bácsi ez [a villanyáram] *egy elfogyasztott valami, annak az árát kéri, mint az üzletben. Tessék itt van egy pakk cigaretta, ki kell fizetni, vagy itt a kenyér, ki kell fizetni. Ez más, nem adó, mert az adószedőt magát az embert is gyűlöltem, ha nem volt hibás, akkor is. Aztán csütörtöki napon hívatott be, Kilyén Lajos, az elnök. Azt mondta, hogy ne, itt van egy ilyen hely, s jelentkeznek többen, de nézd meg, azt mondja, hátha megfelel neked. Gondolkoztam, s mondom, majd esetleg hétfőn felmegyek, s megérdeklődöm Szovátán. Jó, azt mondja, hétfőn menj fel, de én addig is beszélek velük telefonon, ezt a szavakat mondta az elnök. Pedig nem voltam barát vele. Hétfőn fel is mentem, s mikor bementem, na honnan jött, mi járatban van, kérdezik, s mondom honnan jöttem, s mi járatban. Hárman voltak az irodában, mind a hárman felálltak, s átadták a széket, hogy üljek le. Hát gondolom, Kilyén Lajinak a beszélgetése, itt van az eredménye.* [Ez évszám szerint melyik évben volt?] *'69-ben. '69. június 15-én álltam munkába, félévkor.*

24 évig tartó folyamat kezdődik: az a feladata, hogy havonta kétszer megjelenjen a szovátai központban, ott „felvegye" a munkát: kijelölik a településeket, ahova el kell mennie, megkapja a települések villanyfogyasztói adatait tartalmazó „könyveket", majd naponta el kell menjen a kijelölt településen legalább 40 fogyasztóhoz (ennyi a napi norma), mindegyiknél le kell olvassa a villanyóra állását (ha van óra, mert ha nem, akkor a megadott táblázatok szerint ki kell számítsa a „pausál" fogyasztást), ki kell számítsa az eltelt három hónap fogyasztásának a pénzbeli értékét, és be kell szedje a pénzt. Minderről napi elszámolást kell vezessen.[89] Az összegyűlt

89 Amely elszámolások sorozata, hihetetlen módon, rendezve és lefűzve, mint egy levéltárban, ott van a tulajdonában! Tehát tudni lehet a papírokból, hogy dátum szerint, naponta melyik faluban, hány fogyasztótól, milyen tarifákat számítva (mert több is volt) hány lejt kapott, milyen számú számlákat adott ki, mikor mennyi pénzt milyen postahivatalban tett fel. Ennek a feldolgozása külön könyvbe kívánkozik!

pénzt 24 órán belül postára kell tennie, vagy ha úgyis útja van arra, akkor személyesen kell bevinnie Szovátára. Idővel egy lényeges változás következik be: a villanyfogyasztást számítógépen követik, a számlákat nyomtatják, tehát ő csak leolvassa a fogyasztott értéket, bevezeti a könyvbe, egyúttal hozza az elmúlt három hónap fogyasztását mutató nyomtatott számlát, amit kifizetnek neki – vagyis nem ő számítja ki minden egyes esetben a fogyasztás pénzbeli értékét. Az idő, ami alatt egy ciklus végigmegy, három hónap, ezalatt jár be minden kijelölt falut. Ezek rendszerint, ha kivételesen más települést is rá nem bíznak, a következők: Havad, Vadasd, Geges, Szentsimon, Rigmány, Seprőd, Nyárádszentimre, Bere, Berekeresztúr, Nyárádmagyarós, Nyáraselye, Kendő, Mája, Márkod, Deményháza, Mikháza, Nyárádköszvényes, Nyárádremete, Búzaháza, Vadad, Nyárádszentmárton, Csíkfalva, Jobbágyfalva. 24 (de van amikor 25 vagy 26) település tehát, ahol minden családi házba, ahol be van vezetve a villany, be kell menjen. Az intézmények fogyasztását nem ő számlázza. A sorrendet azonban Szovátán döntik el, tehát egyik nap a saját falujában, másik nap például a távoli, már a Kis-Küküllő-mentéhez tartozó Havadon, harmadik nap a Bekecs lábánál fekvő Kendőben vagy Márkodban kell „pénzt szedjen" – télen, nyáron, hóban, sárban, forró napsütésben:

> *Kerékpárral nyáron, aztán mentem busszal is mikor úgy volt, s kicsi vonattal felfele télen. De annyit kerékpároztam, egyszer kiszámoltam* [...] *kellett a pénzt fogni, spórolni. Kerékpároztam mindig, hogy ne költsem el a pénzt az útra, se sehova. Hanem gyűjtöttem, hogy tudjak házat építeni. Aztán kiszámoltam egyik esztendőben, hogy körülbelül 3600 km-et kerékpároztam abban az esztendőben, leszámítva a vasútat.*

Fizetése az átlag fölött van,[90] de nyereség a neki térített napi kiszállási díj meg utazási pénz is, amit ha biciklivel jár, akkor természetesen nem költi el, csak felveszi. Fontos, hogy ő osztja be magának az idejét:

> *Aztán megcsináltam én egy nap 120-at is, egy alkalommal, ez volt a rekord. Gegest, egy augusztus hónapban, szombat nap volt. Odaérkeztem korán biciklivel, s olyan ködös, ködös reggel volt s felhős, aratás le volt járva, kapálás le volt járva, a mezőn nem dolgozott senki, s minden háznál otthon kaptam valakit, s igyekeztem, igyekeztem, s addig mentem, az ebédemet se ettem meg, egy-egy pohár bort megittam, mert sok jó bor volt Gegesben, s megittam s mentem tovább, s estefelé még jobban, még jobban, s este 9 órakor még ott voltam a legutolsó háznál Rigmány felé, Felszegnek mondták, Kaffai Lászlónak hívták, s még le kellett menjek a falu végére a biciklimhez, s akkor jöttem körbe le Havadra, s akkor ki s az erdőn keresztül, este későn érkeztem haza. 120 fogyasztó volt, s 120 házat inkasszáltam! Aztán 70-80-*

90 Amely fizetésről a papírjai, szintén hihetetlen módon, rendezve és lefűzve megvannak! Ezek feldolgozása is egy könyv külön fejezetébe kívánkozik!

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

at sokszor, a nagyobb falukban, Magyaróson vagy Remetén, mentem tovább s tovább, s aki nem volt otthon, kimaradt, aztán visszafele megint fésültem fel. Szereztem magamnak lyukas napokat…

Milyen volt egy nehezebb hétköznapja?

Eléggé tudtam, hogy hányódás, s hogy nemszeretem munka, de valamit kellett csinálni, s itt nem foglalkozott velem senki, nem kellett órára megjelenni, s a párttal foglalkozzanak, vagy valami… Az utazások s az affélék voltak nehezek, maga a munka, az volt a legkisebbik. Az utazások, téli időbe biza, hidegekbe… Volt úgy, hogy akkora hó lett reggelre, hát biciklivel nem lehetett menni, Kendőbe kellett volna menjek, hát hova, szoktam Búzaházára menni biciklivel s akkor ott hagytam, s tovább a hegyen keresztül… Húztam a gumicsizmát, s le Szeredába, s a busz feljárt Selyébe, jött, félhét után ott volt Szeredában, mert hozta le a gyerekeket Magyarósra az iskolába. S fel tudott menni, szerencsére a korai busz lejött, s a nyomán fel tudott menni, me azt mondta a sofőr, nem biztos, hogy fel tudunk menni, hát ahogy lesz úgy lesz, s még nem is virradott s fenn voltunk, fél nyolc előtt már ott voltunk, leszállok, hát még sötét van, onnan menjek Kendőbe, menjek ki a hegyre s le túlfelől Kendőbe, a hegyoldalon bé, vad helyen. S ahogy leszállok a buszról, az a bácsi, akinek az ablaka alatt megállt a busz, Moga Károly bácsi, öregember volt, jópofa volt, mi az ánti, maga megint itt van, már megint jött, jöttem, de mindjárt megyek is tovább, ne féljen tőlem, tréfálva beszélgettünk, mondom, Kendőbe akarok menni, csak még igen korán van, jöjjön be, kicsit beszélgessék, füttőzzék meg, mert hideg van, igyunk egy pohár pálinkát, jöjjön be né, hagyja, hogy virradjon kicsit! Aztán bémentünk, megkínált egy pohár pálinkával, s kicsit beszélgettünk, s na mondom, megyek, mert amíg kimegyek a tetőre, addig még virrad. Kimentem, s volt egy jó bicskám, s ott a gyepűben vágtam egy jó hosszú, kemény botot, mert nagy volt a hó, volt spárga a táskámban, s békötöttem a gumicsizma szárát, hogy ha olyan helyre lépek, ne teljen meg hóval, s kimegyek a tetőre, s széjjelnézek, hát olyan sötét volt minden lefelé abba a völgybe! Gondolom, hát én megyek, s aztán hegy, völgy, patak, híd, híd mellett, nem látok semmit, minden egyforma volt. S ott pont a legtetőn, ott jön egy út Mikháza felől egy út a selyei tetőre, s azon az úton volt egy nyom, s lekanyarodott ide Kendő felé, egy vadtehén, szarvas, őz, de mintha két lábon járt volna csak, annyira a egymás nyomába lépett. S lekanyarodott, s egészen a kendői faluvégig, a szénakazalokig a kollektívig oda jött le, de az olyan pontosan az út közepin, mert én jártam ott nyáron is, olyan tagút van, s ott künn a homlokban volt egy gyümölcsös, s azt megkerülte, gyepű volt, s úgy nevezték Közehida, egy patak folyt át az úton, s ott olyan híd volt, amibe csak fák voltak oda dobolva, s bele lehetett volna esni, ott olyan pontosan eljött az az őz azon a hídon keresztül is, végig le, s akkor bément a két szerre a szakasz közi, az

úgy elvezetett engem, a botommal jöttem, s szándékoztam, hogy nem ott megyek vissza, hanem Búzafele jövök haza gyalog. Úgyhogy 9 óra nem volt még, s bent voltam Kendőbe az első háznál, ott fent, hát ott szoktam végezni máskor, mikor innen megyek. S ott azt mondja a bácsi, Csegzi Sándornak hívták, jó tréfás bácsi volt, örökké olyan jól, vicceseket szoktunk beszélni, honnan a Jóistenből szottyant ide olyan hirtelen, ilyen korán, ezekkel a szavakkal, de kacagta ő is s a felesége is s én is, csak ilyen tréfabeszéd, ejsze megérezte a kolbászbűzt, mert készültek reggelizni, főtt a puliszka, igen, mondom, éreztem a szagját, mondom. Kacagták. S akkor ott megkezdtem, s estefelére igyekeztem, elvégeztem, s akkor eljöttem Márkodba, s akkor keresztül a hegyen, de az olyan vad hely, az a tető Márkod s Búzaháza között, hogy az ember nem lát be se az egyik, se a másik faluba, félig be van bokrosodva, béerdősödve, s a vad megbújhatik, bajos volt. Füttyögtettem egyet-egyet s köhögtem nagyokat, s az utóbbi időben vettem egy-egy pakk szivarat, s meg-meggyújtottam, mert annak a szagja érzik messze, a vad megérzi, mert a vadnak van szaglása. Meg-meggyújtottam, nem azért, hogy kellett volna… s aztán hazaértem este a sötétben, Búzaházáról is sokat kell még jönni. A falu megett, a vasúton jöttem lefelé, s úgy jöttem Csíkfalváig, s egész hazáig aztán. Máskor pedig a vasúton jöttem le, s egész a téglagyárig jöttem. De úgy elállott a lábam, mert sötétben a siperfákon bizonytalan volt a lépés, s nem lehetett bátran s hosszút lépni, csak kicsiket s tapogatózva, s úgy elállott a lában, hogy máskor nem mentem ott.

Munkáját igen szigorúan ellenőrzik, ha több mint 24 órán át magánál tartja a beszedett pénzt, akkor már büntetik. Szovátán egy könyvelő és egy pénzügyi ellenőr veszi át a „könyveket" és a számlákat, kalkulálják újra a számításait, vetik összse a fogyasztás és a beszedett összeg értékeit. Marosvásárhelyről a központból is jönnek ellenőrök, akik a terepen keresik meg: aznap, amikor be van osztva, valóban ott van, valóban dolgozik, és az utasításokat betartva dolgozik? A szerelések, bekötések, javítások munkadíjait a vidéki központokban kell a fogyasztóknak fizetnie, az egyetlen ember a villamossági vállalatnál, aki valóban mindenkihez, rendszeresen elmegy és mindenkitől a helyszínen pénzt szed, az a díjbeszedő, vagyis a helyi társadalomban elterjedt megnevezéssel: *a villanyos*. Ő a kontakt-ember, vagyis a személytelen vállalatnak, még általánosabban: az állami monopóliumot képező, villanyszolgáltató, távoli és idegen hatalomnak az emberek otthonában megjelenő képviselője, arca, aki törekszik arra, hogy elfogadják, befogadják.

Egyszer elmentem fel elszámolni, s mondták, hogy ott járt a remetei agrármérnöknek a felesége, Szász Benedeknek a felesége, tanárnő volt, valamit lefizetett, de nem ilyen ügyben, s megkérdezték, hogy na, járt ott az inkasszator, s milyen ember, megkérdezte a tanárnőtől. S a tanárnő felelt azt amit, de azt hozzátette, hogy odatettem a széket, hogy álljon fel rá hogy nézze meg a villanyórát, s ő széjjelnézett s vette a lábtörlőt s rátette a szék-

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

re, s amikor befejezte, akkor a lábtörlőt visszatette a helyére. Azért, hogy ne mocskoljam el, szép fényezett szék volt, lakkozott szék, hát álljak rea, hát itthon se állnék rea. Nem nagy dolog, kicsi dolog, de a véleményt alakítja az emberről olyan helyt. Ha reaálltam volna sáros lábbal, s akkor mossa, s a fénye fakul annak a széknek, akkor az nem lett volna dicséretes dolog, mondjuk. S az ilyesmiért, s másutt más ilyen dolog volt. S egymással beszélgetnek az emberek, s ha elmondják egymásnak kialakítanak egy véleményt, s akkor már nyugton mehet az ember, ha jó a vélemény, s észreveszi, hogy elfogadják.

Ha már megbíznak benne, akkor mindenki őt kérdezi, neki panaszkodik, neki udvarol, az ő jóindulatát keresi. Egyszóval: szolgáltató és fogyasztók találkozásának főszereplője, legáltalánosabb értelemben: a modernizáló szerkezet és az ehhez viszonyuló egyének és közösségek találkozásának „menedzsere és piárosa". De ezen is túl: egy idegen, aki minden otthonban megjelenik, akinek ajtót kell nyitni, aki előtt szerepet kell alakítani, aki hivatalos személy és vendég is egyszerre. Ráadásul ő is földi, Nyárád-menti és gazdálkodó, mint a meglátogatott családok legtöbbje! Ami azt jelenti, hogy egy olyan hivatalnok, akivel ki lehet egyezni, hiszen nem egy idegen (pl. városi, román…) kultúrából jön, vagyis elvárható, hogy szabályszerűen, erkölcsösen és a szolidalitás íratlan törvényeit betartva, tehát kezelhetően viselkedjen. Ebből következik hírneve, ismertsége, a közösségében működő mai státusa is.

Ha elmegyek egy piacra vagy valahova közösségbe, húzzák a ruhámat, hol jár, merre jár, mikor jön nálunk, miért nem jön nálunk. Többször jött nálunk, hát jöjjön el vagy egyszer nálunk is. Effélékkel szólítnak meg, nem azzal, hogy kikerüljenek, hogy fenyegessenek, hogy valami. Az állam felé is elszámoltam, s a nép felé is 24 évig 26 faluban, ahol van ilyen ember is, és olyan ember is, okosabb ember is, rövidebb felfogású ember is és mindenféle öreg is és fiatal is, gyermek is, mindenféle, de mindenkinek el kell kapni az ő hullámát, hogy megint azt emlegessem.

Fontosnak tartja azt is, hogy jó személyes kapcsolatokat építsen ki mindazokkal, akikkel „talál a szó", vagyis talál az értékrendszerük, világnézetük.

Volt úgy, hogy Havadon volt egy bácsi, ott volt egy kultúrcsoport, mind jártak ide-oda, előadásokat tartani, s ott volt egy Mihály Gyula bácsi, olyan nagy szavaló személyiség volt, űzte nagyon ezeket az ilyen olyan értékesebb verseket, s történelmi dolgokat. S beszélgettünk, s hogy-hogynem, örökké vette elő a bort, megkínált örökké egy pohár borral, muszáj volt megállni s egy kicsit beszélgetni, aztán amit tudtunk, s nagyon jó értelmes ember volt, s ilyen verset szavalt, s olyan verset, s ott tanultam meg künn amíg a Bimbót s a Csokrost kefélgettem s vakargattam a pajtába, ott mondogattam, ők tudják hogy hányszor elmondtam, úgy tanulta a verseket. S valamit a szé-

kelységről, a székelyek harcáról is beszélgettünk, s oda hozta ki a szó, hogy kérdem, nem ismeri azt a verset, aminek a címe Pókainé.[91] *Pókainé, hát ki volt az a Pókainé? Hát történelemből, én nem hallottam, de olyan fejedelemasszony, vagy egy főúri asszony, ki tudja ki lehetett, s van egy hosszú vers róla, hogy özvegy volt persze, s a két fia harcolt a székelyekért Báthory Istvánnal, még el is mondtam részleteket belőle. Az nem volt nekem tantárgy, de tudom, hogy volt egy könyvem, amelyikben benne volt, s annyiszor elolvastam, hogy el tudtam mondani, s a bevezetőt el is mondtam neki, hogy: „Tárogató harsan, tenger nép az utcán, kelj fel párnáidról özvegy Pókainé! Fölkele s kitekint, senkit nem hall, nem lát, csak csörgő láncok közt két szerelmes fiát!" A szentpáli csatából jön Báthory István, s elfogta a két fiát, le voltak láncolva s halálra voltak ítélve, elmondtam neki a tartalmát s még foszlányokat belőle. S könyörgött az anya a két fiáért: „Fiaim a székely szabadságért küzdtek, vitéz fiaimnak bocsáss, kegyelmezz meg!" Így kérte a fejedelmet, Báthory Istvánt, s Báthory azt mondta: „Egyiknek kegyelem, a másik haljon meg, válaszd ki melyik kedvesebb szívednek!" S azt mondja, az anya felel rea, ő, „Kegyetlen kegyelem, fájóbb öröm búnál, Báthory, látszik hogy atya nem voltál." Zárójelben: nem voltak gyermekei Báthory Istvánnak. S akkor leírja, hogy beengedték az anyát is, s azt se tudták, hogy ápolják az édesanyjukat, mert ájuldozott, s akkor a két fiú vitatkozott, a kisebbik volt Péter, s mondja, „Kedves bátyám érted szivesen meghalok!", szóval felajánlta, hogy őtet végezzék ki a bátyja helyett. S a bátyja azt felelte, hogy ó, ó, nem lehet, „neked mátkád van, neked élni kell még, hosszan, boldogságban"! Így vitatkozott a két fiú az édesanyjuk mellett. Közben sírtak s minden, s egyszer beléfáradtak a sírásba, de a hóhér mindegyre elélépett, azt mondja, „Porkolábtól rabot, anyától fiút kér". S közben az édesanya elájult bánatában, a szíve meg is hasadt talán, meg is halt ott, s Péter a karjában tartja és nem látja, hogy a hóhérral suhan ki bátyja! Amíg Péter, a kisebbik próbálta támogatni az ájulásában, addig a bátyja elszökött s kiment a hóhérral, hogy őtöt végezzék ki. De a nagyobbik látta, hogy az édesanyja meghalt, mert akkor Péter kiabált, hogy „Hol van János bátyám, hol van? Mondjátok meg!", ezzel a szóval futott az ajtónak, s azt mondja: akkor kiáltás hallatszott a vérpad lépcsőjén, „Temess anyám mellé s élj boldogul öcsém! Evvel fejezte be a verset. Ezt így elmagyaráztam ennek a Gyula bácsinak, úgy meghatotta, még nem hallotta. Nekem nincs meg a vers, mondtam neki, de valahol csak megkapja. Én addig megyek, amíg ez megkerül, valahol biztos megkerül! S nem kellett várjak még három hónapig, a piacon voltam egy alkalommal, me átmenetileg bémentem, s beszélgettem valami ismerőssel, valaki személlyel, s egyszer a hátam megett, a nyakamhoz bújva elkezdi valaki: „Emelkedik a nap már a hegyek fölé... kelj fel párnáidról, özvegy Pókainé!" S anélkül, hogy hátranéztem volna, mondom annak, aki-*

91 Gyulai Pál *Pókainé* című költeményéről van szó.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

vel beszélgettem: fogadjunk hogy a hátam megett a havadi Mihály Gyula bácsi szónokol! S akkor mind a két kezével a két vállamra ütött, így hátulról, hát maga honnan tudta, hogy én vagyok, azt mondja? Ezt a verset más nem ismeri a környéken, csak maga ha megismerte, aztán nagy beszélgetésbe s nagy barátkozásba kerültünk ott. Úgyhogy ez az ember utánajárt mindennek, s megszerezte, a papilakhoz közel lakott, a pap Nagy Ödön volt, vagy valamelyik utódja volt, s azon keresztül aztán valamelyik könyvben megkapták. Úgy bémagoltam, nekem könyv se kell, semmi se kell, most már tudom végig. A könnye hullott! Idősebb ember volt, mint én, s olyan értelmes, eleinte nem tudom, valamennyi ideig brigádos, vagy elnök volt, a faluban olyan számbavett ember volt, aztán olyan gyorsbeszédű, szapora, de jó megtermett s vígkedélyű, ügyes ember. S aztán effélékkel töltöttem nála az időt, mert mindig le kellett ülni, de volt olyan, hogy nem volt otthon, de akkor is a felesége azt mondta: megmondta, hogy amikor idejön ez a villanyos, s nem vagyok itthon, akkor is tölts egy pohár bort neki, azt mondja. S azért, hogy ő mondta, elfogadtam akkor is, ha nem volt otthon. Egy kicsi utcában, Csorgószernek mondják, ott lakott, ejsze négy vagy három ház volt ott, ahogy kitér Geges fele az utca, balkézre van az a kicsi utca.

A gazdálkodó nyugdíjas (1993–2018)

1989 után Sztrátya Domokos is visszaigényli a földjeit, és újra gazdálkodni kezd, számításai azonban nem valósulnak meg, a generációjának tagjai közül is igen sokan ugyanezt tudják, mondják:

Megdolgoztuk a földet, meg-meg. Megdolgoztuk szigorúan, de aztán kimaradt. Azután ki kellett adjam, s egy része ott maradt műveletlen s a másik része most is már a Berekben. Már a neve, hogy Berek, oda van adva egy fiatal embernek, félhold hely. Tavaly nem adott semmit s még az idén sem, nem tudom mi a szándéka.

Amikor nyugdíjas éveire készült, akkor még más szándéka is volt – és ezzel volt nekem óriási szerencsém. Olyan kapcsolat alakulhatott ki, ami a terepkutató életében csak kivételesen ha megtörténik. Nem rám számított – de benne voltam a számításaiban.

Azt akarom mondani, hogy onnan, hogy leszereltem, nekem az volt a számításom, hogy ahol beszélgettem így, mondjuk magamfajta emberekkel, hogy ha eljövök nyugdíjba, nem megyek a kollektívbe s folytassam ott, normázzak, mert sok nyugdíjas ment, s csinálta. Az embernek már öreg korában a megfeszített munka igen súlyos, hanem inkább nekiülök, s fogalmazom, vázlatot készítek a visszaemlékezéseimről, erről-arról, s aztán utoljá-

ra, ha sikerül megírok én is valamit. [...] *Láttam egy öreget itt, Nyárádremetén, Hegyi Lajos bácsinak hívták, akinek a fia ott halt meg azon a bizonyos márciusi dolgokban. Bementem így oda, jártam a munkámat, az öreg egyedült volt, mert meghalt a felesége is, a leányai pedig tanárnők ott szerteszéjjel. Teli volt az asztal papírral, kézírásos papírral, akkor is írt. Mondom neki, na, Lajos bácsi írja a levelet a gyermekeknek biztosan. Én nem levelet írok, azt mondja. Én írok ezt-azt, azt, amit egyszer valaki valahol elolvassa. Legyen, mit olvasson, azt mondja. Azt írom le, ami bennem van, azt mondja. Akkor is elhatároztam, hogy állj meg világ, mert az öregnek az elgondolását valamilyen formában nem felejtem el, hanem követni fogom.*

Hát nem történt meg, amit elképzelt, nem kezdett emlékiratokat írni – és ez volt az én kutatói, igen nagy és sorsszerű szerencsém forrása. Megjelentem én, és velem beszélgetve gondolhatta úgy, hogy „leírja ami benne van".

© www.kjnt.ro/szovegtar